

наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Т.В. Стешенко. – Х., 2000. – 19 с.

8. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – N 30. – Ст. 141.

9. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 року № 1932-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 36. – Ст. 448.

10. Регламент Центральної виборчої комісії, затв. постановою Центральної виборчої комісії від 26 квітня 2005 р. № 72 // Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0072359-05>.

11. Ковриженко Д. Управління виборчим процесом / Д. Ковриженко // «Часопис Парламент» №6/2003 // Офіційний сайт Лабораторії законодавчих ініціатив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.parliament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=301&iar_id=469&as=2.

12. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року N 474-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – N 14. – Ст. 81.

13. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 25 березня 2004 року N 1665-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – N 27-28. – Ст. 366.

14. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10 липня 2010 року № 2487-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 35-36. – ст. 491.

15. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 6 листопада 2012 року № 5475-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013 р. - № 44-45. - Стор. 2336. – Ст. 634.

УДК 349.2

Сайнецький О. П., здобувач Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, співробітник Служби Безпеки України

Особливості правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців

Стаття присвячена особливостям правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців як гарантії їх правового і соціального захисту. Виокремлено та охарактеризовано основні ознаки пенсійних правовідносин військовослужбовців. Проаналізовано сучасний стан правового регулювання правовідносин військовослужбовців у сфері пенсійного забезпечення.

Ключові слова: пенсійні правовідносини, пенсійне забезпечення військовослужбовців, гарантії соціального забезпечення.

Статья посвящена особенностям правового регулирования пенсионного обеспечения военнослужащих как гарантии их правовой и социальной защиты. Выделены и охарактеризованы основные признаки пенсионных правоотношений военнослужащих. Проанализировано современное состояние правового регулирования правоотношений военнослужащих в сфере пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: пенсионные правоотношения, пенсионное обеспечение военнослужащих, гарантии социального обеспечения.

This article is devoted to the peculiarities of legal regulation of military pensions as a guarantee of their legal and social protection. Allocated and described the main features of pension military relations. Analyzed current state of the legal regulation of relations in the sphere of military pensions.

Keywords: legal retirement, pensions of military personnel, guarantee of social security.

Постановка проблеми. У кожній державі її оборона, захист суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності має першочергове значення та покладається на її збройні сили. А тому, на сьогодні питання формування, розвитку та підвищення ефективності функціонування Збройних Сил України, враховуючи світовий досвід, необхідність створення професійної армії й обраний курс на вступ у європейську спільноту, залишаються одними із найбільш пріоритетних. У цьому ракурсі не менш важливим напрямком є створення умов і гарантій для забезпечення на відповідному рівні соціального забезпечення військовослужбовців, яке в останні роки зазнало суттєвих змін, в тому числі і на законодавчому рівні, проте залишається недосконалим як і в організаційно-економічному, так і в правовому сенсі.

За таких умов питання пенсійного забезпечення не тільки як важливої гарантії забезпечення гідного рівня життя у випадку виходу на пенсію, способу посилення іміджу військової служби, а й засобу мотивації військовослужбовців до ефективного, оперативного та якісного виконання своїх обов'язків.

Стан дослідження. Дослідженню питань правового регулювання пенсійного забезпечення присвячена значна кількість праць вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких необхідно виділити: В.С. Андреева, В.М. Андріюва, М.Д. Бойка, Н.Б. Болотіної, В.Я. Бурака, В.С. Венедіктова, В.В. Жернакова, М.І. Іншина, Г.В. Кикоть, С.М. Прилипка, С.М. Сивак, С.М. Синчук та ін. Серед сучасних досліджень, які присвячені окремим видам правовідносин з пенсійного забезпечення варто відзначити наукові праці таких авторів як: Т.О. Дідковська, М.М. Клемпарський, Г.В. Татаренко та ін. Проте, не зважаючи на значну кількість наукових робіт із даної тематики, низка питань у сфері пенсійних правовідносин саме військовослужбовців залишається невирішеною, потребує подальшого дослідження та вдосконалення, що й обумовлює *актуальність* статті та визначає її *мету*. *Завданням* статті є визначення особливостей правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців як гарантії їх правового і соціального захисту. *Наукова новизна* полягає в тому, що з'ясовано особливості правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців як гарантії їх правового і соціального захисту, виокремлено та охарактеризовано основні ознаки пенсійних правовідносин військовослужбовців, проаналізовано сучасний стан правового регулювання правовідносин військовослужбовців у сфері пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно зазначити, що гарантії правового і соціального захисту громадян України, які виконують конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни, забезпечуються відповідно до законів України «Про Збройні Сили України» «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей». Тим самим, діюча система соціального забезпечення військовослужбовців є дещо навантаженою численними нормативно-правовими документами, складними для розуміння схемами планово-фінансових розрахунків, і при цьому яка є дискримінаційною по відношенню до матеріального забезпечення. Схожа ситуація спостерігається і в системі пенсійного забезпечення військовослужбовців, нормативно-правою основою якого є ціла низка нормативно-правових актів, як загального, так і спеціального характеру. Наприклад, умови, норми та порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців, а також осіб начальницького і рядового

складу органів внутрішніх справ та членів їх сімей встановлюються Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Проте, їм також надається право на одержання пенсій на підставах, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

А тому, першочерговим у процесі дослідження пенсійного забезпечення військовослужбовців, вважаємо необхідність здійснення системного аналізу категорійного апарату з досліджуваного питання через відсутність єдиного теоретико-методологічного підходу щодо визначення поняття пенсійних правовідносин військовослужбовців.

З цього приводу, підтримуємо думку М.О. Буянової, З.Л. Кондратьєвої та С.І. Кобзевої, що пенсійні правовідносини є особливою формою соціальної взаємодії, що об'єктивно виникає у суспільстві відповідно до закону, учасники якої мають взаємні кореспондуючі права-обов'язки і реалізують їх з метою задоволення своїх потреб та інтересів в особливому порядку, який не заборонений державою чи гарантований і охороняється нею в особі певних органів [1, с. 13].

Також слід відмітити, що у сучасній українській правовій науці також має місце узагальнений підхід до розгляду сутності пенсійних правовідносин. Так, М.Д. Бойко вважає, що пенсійні правовідносини є суспільними правовими відносинами та характеризуються наділенням суб'єктів певними взаємними правами та покладанням на них відповідних обов'язків, наголошуючи при цьому, що обсяг цих прав і обов'язків встановлено нормами пенсійного права [2, с. 12].

Проте, як і будь-який інший вид правовідносин, пенсійні правовідносини військовослужбовців мають певні особливості, які в першу чергу, пов'язані із специфікою суб'єкта даних правовідносин. Характерною основною ознакою виникнення даного виду пенсійних правовідносин є проходження військової служби в Збройних Силах України. При цьому під військовою службою розуміється державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язана із захистом Вітчизни. Час проходження військової служби зараховується громадянам України до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби [3].

Окрім того, чинним вітчизняним законодавством встановлено особливі гарантії військовослужбовцям до набуття права на пенсію за вислугу років. Так, відповідно до абзацу 1 п. 2 ст. 8 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової військової служби) не можуть бути звільнені з військової служби до набуття права на пенсію за вислугу років, крім випадків, коли їхня служба припиняється (розривається) у зв'язку із закінченням строку контракту, у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі або у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту командуванням чи у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту військовослужбовцем, за віком, за власним бажанням, за станом здоров'я, через службову невідповідність, у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, яким призначено покарання у вигляді позбавлення чи обмеження волі, позбавлення військового звання, позбавлення права займати певні посади, у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України

«Про засади запобігання і протидії корупції», у зв'язку з позбавленням військового звання в дисциплінарному порядку, а також через сімейні обставини або з інших поважних причин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [4].

Також необхідно зазначити, що основним нормативно-правовим актом, у відповідності до якого провадиться пенсійне забезпечення військовослужбовців після звільнення їх з військової служби є Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», який має на меті реалізацію особами, які мають право на пенсію за цим Законом, свого конституційного права на державне пенсійне забезпечення у випадках, передбачених Конституцією України та цим Законом, і спрямований на встановлення єдності умов та норм пенсійного забезпечення зазначеної категорії громадян України [5].

Окрім цього, держава гарантує гідне пенсійне забезпечення військовослужбовців шляхом встановлення їм пенсій не нижче прожиткового мінімуму, визначеного законом, перерахунок призначених пенсій у зв'язку із збільшенням рівня грошового забезпечення, надання передбачених законодавством державних соціальних гарантій, вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на їх соціальний захист. А тому, очевидним і безспірним є значення гарантій у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців.

З цього приводу, слушним видається запропоноване С.С. Алексєєвим тлумачення гарантій, під яким запропоновано розуміти «умови й особливі юридичні механізми, покликані забезпечити фактичну реалізацію законоположень» [6, с. 135].

Проте, на думку М.І. Іншина, важливе значення гарантій полягає не лише в забезпеченні наданих законом юридичних можливостей, а й у наступному: 1) забезпеченні проголошеної правом можливості досягнення певного соціального блага за рахунок належної поведінки; б) допомозі отримати максимально можливий на даному етапі розвитку суспільства позитивний соціально-економічний ефект; в) забезпеченні неухильного виконання нормативно-правових актів, дотримання законності тощо [7, с. 466].

Цілком закономірно, що базою гарантій права на пенсію військовослужбовців є основний закон країни – Конституція України. Крім того, значний перелік гарантій міститься у різних за формою, характером та юридичною силою нормативно-правових актах. Так, ст. 46 Конституції України громадянам (у т.ч. і військовослужбовцям) гарантується право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (економічні гарантії) [8]. Зазначимо й те, що дане право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Що ж стосується видів пенсійного забезпечення, то Відповідно до ст. 1 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» для військовослужбовців передбачено наступні види пенсій: за вислугу років; пенсії по інвалідності; пенсії в разі втрати годувальника. Згідно з Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» працівники органів внутрішніх справ можуть отримувати і додаткову пенсію із недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту [9].

Таким чином, пенсії військовослужбовців можна класифікувати за двома критеріями: 1) за підставами отримання: а) основні (за вислугу років, по інвалідності, в разі втрати годувальника; б) додаткові (виплачуються із недержавного пенсійного

фонду відповідно до умов пенсійного контракту). 2) за суб'єктами отримання: а) безпосередньо військовослужбовці (за вислугу років, по інвалідності); б) члени їх сімей (пенсія в разі втрати годувальника). Таким чином до кола суб'єктів пенсійних правовідносин законодавцем віднесено і сім'ї військовослужбовців.

При цьому, пенсія за вислугу років призначається:

а) особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, іншим особам, а саме: особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України, особам начальницького складу податкової міліції, особи начальницького і рядового складу Державної кримінально-виконавчої служби України, особам начальницького і рядового складу органів і підрозділів цивільного захисту; особам із числа військовослужбовців Збройних Сил, інших військових формувань, органів державної безпеки і внутрішніх справ колишнього Союзу РСР, Національної гвардії України, Прикордонних військ України, військ цивільної оборони України; особам начальницького і рядового складу державної пожежної охорони, особам начальницького і рядового складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; громадянам інших держав із числа військовослужбовців збройних сил та інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства цих держав, які постійно проживають в Україні, і відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, їх пенсійне забезпечення здійснюється згідно із законодавством держави, на території якої вони проживають, незалежно від віку в разі, якщо вони мають на день звільнення зі служби вислугу 20 років і більше, за винятком осіб, які не набули (не набудуть) права на пенсію за вислугу років згідно з Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», або осіб, звільнених з військової служби, які виявили бажання отримувати пенсію в порядку і на умовах, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

б) особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, іншим особам, вказаним у попередньому абзаці, в разі досягнення ними на день звільнення зі служби 45-річного віку, за винятком осіб, які не набули (не набудуть) права на пенсію за вислугу років згідно з Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», або осіб, звільнених з військової служби, які виявили бажання отримувати пенсію в порядку і на умовах, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; за наявності у них страхового стажу 25 років і більше, з яких не менше ніж 12 календарних років і 6 місяців становить військова служба або служба в органах внутрішніх справ, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України. Особам, які є інвалідами війни, пенсія на визначених умовах призначається незалежно від віку;

в) особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом при досягненні 45-річного віку і за наявності в них вислуги 15 років, які звільняються з військової служби відповідно до Закону України «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються зі служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей».

В свою чергу, пенсії по інвалідності військовослужбовцям призначаються в разі, якщо інвалідність настала в період проходження ними служби або не пізніше трьох місяців після звільнення зі служби, або якщо інвалідність настала пізніше тримісячного терміну після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання (травми, поранення, контузії, каліцтва тощо), яке виникло в період проходження військової служби чи під час перебування в полоні або заручником, якщо полонення чи захоплення заручником не було добровільним і особа, яка має право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», перебуваючи в полоні або заручником, не вчинила злочину проти миру і людства.

Що ж стосується призначення пенсії в разі втрати годувальника, то вони призначаються сім'ям військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», якщо годувальник помер у період проходження служби або не пізніше 3 місяців після звільнення зі служби чи пізніше цього строку, але внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних у період проходження служби, а сім'ям пенсіонерів з числа цих військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» — якщо годувальник помер у період одержання пенсії або не пізніше 5 років після припинення її виплати. При цьому сім'ї військовослужбовців, які пропали безвісти в період бойових дій, прирівнюються до сімей загиблих на фронті.

Узагальнюючи вищезазначене, та аналізуючи нормативно-правові акти спеціального законодавства, які регулюють пенсійне забезпечення військовослужбовців, можна виокремити характерні риси пенсійних правовідносин військовослужбовців у сучасних умовах.

По-перше, за своїми сутнісними характеристиками правовідносини з пенсійного забезпечення військовослужбовців належать до розподільчих відносин, оскільки в юридичній формі виражають і закріплюють економічні відносини перерозподілу витрат відповідних грошових коштів, а саме державного бюджету [10, с. 51].

По-друге, характерною рисою пенсійних правовідносин військовослужбовців є наявність норм як загального, так і спеціального пенсійного законодавства, що регулюють окреслений вид правовідносин.

По-третє, пенсійні правовідносини військовослужбовців, як і інших категорій осіб, відносяться до майнових правовідносин, оскільки пов'язані з матеріальним забезпеченням осіб, перелік яких визначений законодавством, у вигляді грошових коштів.

Висновок. Таким чином, у будь-якому випадку пенсійні правовідносини військовослужбовців повинні бути стабільними і водночас доволі динамічними в умовах адаптації до постійних змін економічного, політичного та соціального характеру. Попри існування безлічі проблемних питань, зокрема в частині виплати пенсій, впровадженні пенсійної реформи, вітчизняна соціальна політика, все ж спрямована на удосконалення всієї системи пенсійного забезпечення, та пенсійного забезпечення військовослужбовців зокрема.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буянова М.О., Кондратьєва З.Л., Кобзева С.И. Право социального обеспечения: Учеб. Пособие. — М., 1997. — 576 с.
2. Бойко М.Д. Право пенсійного забезпечення в Україні: Навчальний посібник / Д.М. Бойко. — [Вид.

2-е, випр. і доп.]. — К.: Атіка, 2006. — 356 с.

3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 27. — Ст. 385.

4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 15. — Ст. 190.

5. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 29. — Ст. 399.

6. Алексеев С.С. Право и перестройка: вопросы, раздумья, прогнозы. — М.: Юрид. лит., 1983. — 234 с.

7. Іншин М.І. Правове регулювання службово-трудової діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України: Монографія. — Харків: 2010. — 685 с.

8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України — 1996. — № 30. — Ст. 141.

9. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- № 47-48. — Ст. 372.

10. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 232 с.

УДК 342.7

Сьох К. Я., здобувач НАВС

Історична генеза доктринальних джерел щодо конституційного права громадян України на службу в органах місцевого самоврядування

У статті проаналізовані доктринальні підходи до реалізації конституційного права громадян України на службу в органах місцевого самоврядування. Доведено, що в історичній площині це право розвивалося самостійно, спиралося на виборні засади, мало свою логіку розвитку, яка обумовлена тими соціально-політичними процесами, які відбувалися на теренах України.

Ключові слова: генеза, право, доктрина, служба, місцеве самоврядування.

В статті проаналізовані доктринальні підходи к реалізації конституційного права громадян України на службу в органах місцевого самоуправління. Доказано, что в исторической плоскости это право развивалось самостоятельно, опиралось на выборные принципы, имело свою логику развития, которая обусловлена теми социально-политическими процессами, которые происходили на территории Украины.

Ключевые слова: генезис, право, доктрина, служба, местное самоуправление.

The article analyzes the doctrinal approaches to the realization of the constitutional rights of Ukrainian citizens on service in the bodies of local self-government. It is proved that the historical dimension of this law have developed independently, based on elective principles, had their own logic of development, which is due to the socio-political processes, which took place on the territory of Ukraine.

Key words: genesis, law, doctrine, service, local self-government.

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку України в рамках процесу демократичних перетворень створюються нові суспільно-економічні відносини, відбувається формування громадянського суспільства і правової держави. Важлива роль у цих процесах відводиться органам місцевого самоврядування та забезпечення конституційного права громадян на участь у роботі муніципальних органів. В історичній